

Att se om Sveriges hus

Från kärnvapenrisk till nedrustning

av *Olof Santesson*

TITEL:

Försvaret främst. En antologi om hur Sverige bör och kan försvara sig

REDAKTÖR:

Anders Björnsson

FÖRLAG:

Celanders förlag, CPI books, GmbH, Tyskland 2015

TITEL:

Kan Sverige försvaras – mot vad?
En antologi om svensk säkerhetspolitik

REDAKTÖRER:

Johan Bergenäs, Mats Ögren Wanger

FÖRLAG:

Ekerlids Förlag, Scandbook i Falun, december 2015

DET BÖRJAR SOM på Krim. Rysktalande och irreguljära ryska styrkor tar makten i två städer i Estland. Landet svarar med allmänt mobilisering. Ryska styrkor börjar då mobilisera. Väst sätter in brigader från Nato respektive USA runt Tallinn. På krisens tolfte dag går ryska styrkor över gränsen, varpå Natosidan under fortsatt styrkeuppbyggnad inleder flygangrepp mot inkräktarna och även inne i Ryssland. I tron att man ska stoppa en allmän eskalering avfyra Ryssland två kärnladdningar, en mot basen för Natos uppladdning, en mot Tallinn. Ett ödesdrag, för första gången efter Hiroshima och Nagasaki. USA slår tillbaka med likaledes två nukleära bomber mot ett

ryska divisionshögkvarter inne i Estland. Kärnvapenkriget är över oss.

För detta scenario och ett andra, ännu mer våldsamt (totalt tjugo laddningar) omfattande Lettland och Litauen, svarar amerikanaren Barry Blechman. Hans resonemang är det kanske mest sinistra av nära femtiotalet bidrag till två böcker om svensk säkerhets- och försvarspolitik, i december 2015 presenterade dagen efter varandra. Att nästan alla skribenterna utan inbördes överlappning är svenskar, flera av dem ledamöter av vår akademi, bekräftar bilden av ett anmärkningsvärt nationellt uppbåd i en fråga som länge låg nästan död i vårt land.

En recension kan bara bli ett axplock av innehållet. Gemensamt budskap för de

flesta bidragen är att Sverige måste se om sitt hus, förstå sig på Ryssland (med litet olika accent) och gärna samarbeta med Finland. En ensam röst höjs direkt för att vi ska in i Nato. Därmed inte sagt att böckerna endast dubblerar varandra.

Mot medlemskap i Nato

Den ena skriften, *Försvaret främst*, beskrivs av redaktören själv, Anders Björnsson, som en pamflett. Han har samlat en del gamla kamrater från boken *Bevara alliansfriheten* (tredje upplagan 2015) och fått med sin ett antal nya på temat ”Nej till Natomedlemskap”. Syftet är oförändrat att rida spärr mot växande tendenser inom främst den svenska partivärlden för ett inträde. Mycket känns igen, inte minst hos akademiledamoten Sven Hirdman som måste ha funnit att återanvändning ger effekt. Körsången är stark. Sverige agerar militärt och diplomatiskt fel och måste repararera begångna synder. Juristen Rolf Andersson är kanske allra tydligast i sin kritik av svensk hållning, när han skriver om den ”totala bristande förståelsen för Rysslands säkerhetsproblem”.

Litet belysande är redan Björnssons och ledamoten Kent Zetterbergs samtal med försvarsminister Peter Hultqvist, som får frågor om varför Sverige inte har samma [läs: veka] Rysslandsprofil som Finland och Europas ”ledande makt” Tyskland och om det är ”realistiskt att tro att Ryssland har anfallsplaner mot EU- och Natostater?”. Hultqvist hänvisar, som han brukar göra, till vad som faktiskt hände på Krim 2014. Andra länders hållning kommenterar han inte.

Medverkande f d militärer ger utlopp för snarast vrede över det expeditivskårstänkande som från sekelskiftet gällde för försvaret fram till åtminstone 2009. Nu gäller det att återskapa ett försvar av hela landet med hela folket. Hur t ex ett återupptaget

värnpliktsförsvar kunde finansieras och hur försvarsbudgetar skulle kunna hålla för första gången sedan kanske tidigt under det kalla kriget, det blir en annan sak. Ledamoten Arvid Cronenberg drar erfarenheter från Finlands vinterkrig och skriver i sin slutkläm att ”små staters säkerhet bäst tillgodoses genom att de etablerar goda förbindelser till närliggande stormakter. Att lägga sin säkerhet i andra händer förvandlas lätt till en illusion.”

”Vårt militära försvar kan inte längre försvara Sverige”, understryker Zetterberg med dubbelt eftertryck. ”Men är en Natoanslutning verkligen bästa säkerhetspolitiken”, frågar denne historiker med ett första observerat inlägg i Natodebatten. ”Här talar 200 års svensk freds- och balanspolitik i en annan riktning”. Kanske ändå i alla fall: ”Ska Sverige till sist ändå gå med i Nato måste det ske tillsammans med Finland, men innan dess bör en fördjupad svensk-finsk samverkan görande säkerhet och försvar prövas. Förre finländske försvarschefen, kallade ledamoten Gustav Hägglund, ser gärna ett svensk-finskt försvarsförbund och tycker att man kan tala om ett ”potentiellt” ryskt hot. ”Kosacken tar det som sitter löst”.

Till denna nya stridsskrifts förtjänster hör ett antal bilagor med relevanta texter tagna ur försvarsberedningen, senaste inriktningsproposition, luftförsvarsutredningen, EU:s solidaritetsklausul, den svenska solidaritetsförklaringen, IKFN-förordningen m m.

För en bredare debatt

Den andra boken, *Kan Sverige försvaras – mot vad?*, redigerad av säkerhetsspecialisten Johan Bergenäs och antologiveteranen Mats Ögren Wanger, har ett mycket bredare anslag, för att inte säga splittrat innehåll. Här rymms försvarsministern själv (alliansfri) liksom Liberalernas partiledare Jan Björklund (för

Natointräde) tillsammans med nedrustare och pacifister.

Amerikanaren Matthew Barrows tycker uppenbart att Sveriges fortfarande kan räknas som neutralt. Den ger oss, hävdar han, ökade möjligheter att innta en mellanställning där spänningar kan biläggas innan de bryter ut i fullskalig konflikt.

Svenska Freds ordförande Anna Ek siktar snarare in sig på ett återtagande av den gamla svenska rollen som aktiv nedrustare. Sveriges försök att stärka det nationella försvaret just är ”en anpassning till vad som händer i Ryssland och till Putins maktmetoder”. Hon ser i EU:s eller Natos samlade militära utgifter – ”flerfalt högre än Rysslands sedan det kalla kriget – en utlösande faktor för dagens ryska vapensatsningar”. Tidigare diplomaten Andreas Ekman Duse försvarar i gengäld vår vapenmaterielexport som ett svenskt bidrag till skydd av de globala handelslederna. Under den för många troligen utmanande kapitelrubriken ”Saudis sak är vår” ser PM Nilsson, politiskt redaktör i *Dagens Industri*, samma export som ett sätt att finansiera fortsatt forskning och utveckling. ”Det är en viktig del i diskussionen om hur Sverige försvaras.”

Med egen bakgrund i estnisk försvars- och säkerhetspolitik konstaterar Marin Hurt ovanligt hårt det uppenbara att ”Sverige är Östersjöns svaga länk”. ”Det är Sveriges skyldighet att ha en försvarsförmåga som skyddar sitt eget folk och bidrar positivt till att minska osäkerheten i Östersjöregionen.” Ledamoten Lars Nicander fyller på med ”det gränslösa hotet i cyberrymden” och propagerar här för en nationell samordnare, en (”cyber-tsar”).

Försvarsminister Hultqvist berör också cyberhotet men ger framför allt en bild av svårigheterna att komma överens inför den breda försvarsuppgörelsen hösten 2015, där han uppenbart fick jobba hårt för att få med

sig det egna partiet. Förra försvarsministern Karin Enström (M), uppehåller sig också till Sveriges ökande säkerhetspolitiska behov med problemet Ryssland och bl a dess informationskrigföring. Avsikten finner hon uppenbar: ”Konspirationsteorer, rena lögner och relativism ska så ett frö av tvivel kring all rapportering om Ryssland.”

Bo Jansson, ordförande i Lärarnas Riksförbund, håller sig till samma fråga och föreslår en undervisning som försvarar eleverna mot propaganda, falska fakta och vilseledande information. Olle Wästberg vill ha en ny civil myndighet för psykologiskt försvar. Vad som behövs på hemmaplan får också sin belysning hos MSB:s generaldirektör Helena Lindblad och hennes strategiske rådgivare Bengt Sundelius. De trycker framför allt på att vi måste ha goda [d v s långt bättre än dagens] kunskaper om hur dagens svenska samhälle fungerar, t ex bortom den offentliga sektorn.

Ledamoten Annika Nordgren Christensen lanserar en ny modell för arbetet med försvarsinriktningen, byggd på en nationell säkerhetsstrategi med inslag av spel som utvärderas gemensamt av Försvarsmakten, MSB och försvarsberedningen, och kanske också övningar med försvarsberedningen och försvarsutskottet. En anpassning till den organisation som gäller i övriga västvärldens demokratiska stater bör enligt ledamoten Stefan Ring övervägas. Att flytta över den militärstrategiska planeringen till försvarsdepartementet är en väg. Bi Puranen tror att vi kan fortsätta att hävda de öppna, frihetliga och toleranta värden som vi gjort genom århundraden.

Spännvidden mellan inläggen belyses av kapitlens placering. Omedelbart på Blechmans här inledande exempel med historiens första kärnvapenanfall efter Hiroshima och Nagasaki följer ett inlägg av antimedlemskapslobbys ålderman, ledamoten Hans

Blix, invald 1979 vid en tid då ingen medverkan förväntades, och föga förvånande helt osynlig i Akademien. Blix förnekar snarast varje möjlighet att motsättningar i Östersjöområdet skulle kunna utvecklas till nukleär slagväxling. Rubriken är nästan kaxigt lugnande: "Ryssland hotar varken Sverige eller EU". Det lämnar inte mycket kvar av grund för hela boken att stå på. Senare i kapitlet skymtar förstås ändå en risk, men då "minimal". Felaktiga hotbilder finns på båda sidor. "En ökad militär och politisk integration med Nato skulle öka spänningen i Östersjöområdet och försämra vår säkerhetspolitiska situation." Sverige får inte av Ryssland ses som en avskjutningsramp, lyder en av Blix tillspetsade formuleringar.

Recensionen startade bisarrt med kärnvapeninsatser i avsikten att hindra kärnvapenkrig. Hur gick det då efter de två scenariernas dueller? Det får ni läsa själva. Så mycket kan

avslöjas som att scenarierna inte ledde till en total "ömsesidigt garanterad förstörelse".

Tanken innebar inte att världen för den skull slapp undan med bara förskräckelsen. Illa skulle det ha slutat, i det ena fallet för 81 000 omgående dödade (10 000 soldater) och 143 000 skadade, i det andra fallet 764 000 dödade och över en och halv miljon skadade, för att inte nämna senare förluster av människoliv. Stora delar av de tänkta Baltiska slagfälten skulle under årtionden vara oanvändbara för civilt liv och jordbruk. Då har inte långsiktiga skador kunna beräknas. Tro inte att vi i Norden skulle ha klarat oss undan. Det skulle vi inte.

De två böckerna har lagt mer bränsle på Natobålet. Debatten lär gå vidare, möjligen ett snäpp intensivare.

Recensenten är ledamot av KKrVA